

Norsko v 19. století

Opakování z minula

- Po občanských válkách Norsko na vrcholu – ovládá velká území, arcibiskupství atd.
- Personální unie se Švédskem – krátce společný panovník, pak nepokoje ve Švédsku – nová personální unie s Dánskem – Královna Margreta - války se Švédskem – vítězství a vznik Kalmarské unie 1397
- Svartedauden – 1/3 obyvatel Norska podlehla nemoci
- 1520 Švédsko opouští Kalmarskou unii – neustálé boje – Gustav Vasa
- Norsko provincií Dánska – ztráta moci nad vlastním územím
- Ztráta norské kultury, jazyka, ... Vše dovoz z Dánska, časem ztráta části území – získává Švédsko, brání znovuoobnovení unie

Opakování z minula

- Rok 1814 – výsledek napoleonských válek – Kielský mír – Dánsko přichází o Norsko ve prospěch Švédska
- Norsko nesouhlasí – snaží se o samostatnost – Shromáždění v Eidsvollu
- Norská Ústava – 17. květen 1814 – vlastní král, nezávislost, „liberální a demokratická“ ústava
- Švédsko útočí na Norsko, to se podvoluje a stává se členem personální unie – Ústava zůstává
- Vlastní parlament, velká míra nezávislosti, třenice se Švédskem
- Problémy ekonomiky po válkách, nedostatek jídla – postupně vzrůstající vliv sedláků
- Státní úřadnictví – Storbetsmannstaten – úřednický stát – jen bohatí úředníci v parlamentu, postupně doplňováni bohatými sedláky
- Vzniká národní kultura a „národní“ cítění

Norsko pod vládou úředníků

- Embetsmannsstaten – Norsko řídí vláda složená ze členů bohatých úřednických rodin, volební právo mají plátcí daní
- Konflikty s králem ve Švédsku – ten se snažil získat v Norsku větší moc, tu si ale i přes neshody drží Storting
- Řešení silné poválečné ekonomické krize – inflace, Švédsko poukazuje na norskou neschopnost – propaganda a podpora Karla Johana mezi Nory
- Během několika dekád úředníci ztrácí vliv na úkor bohatých sedláků – a to i ve Stortingu
- Po smrti Karla Johana 1844 král jeho syn Oscar - nedominantní

Norští sedláci

- Pod Dánskem nebylo norské zemědělství soběstačné, po 1814 nutná změna
- Zemědělství a sedláci získávají větší vliv, krom toho silná emigrace do Ameriky
- Od roku 1833 sílí jejich postavení ve Stortingu – zřízení komunální politiky, snaha o větší moc pro sedláky – menší moc pro úředníky
- Postavení domkářů a dělníků (a Sámů) stále velmi špatné
- Liberalizace obchodu a domácího hospodářství – omezování cla atd.

Kultura a umění 1. poloviny 19. st.

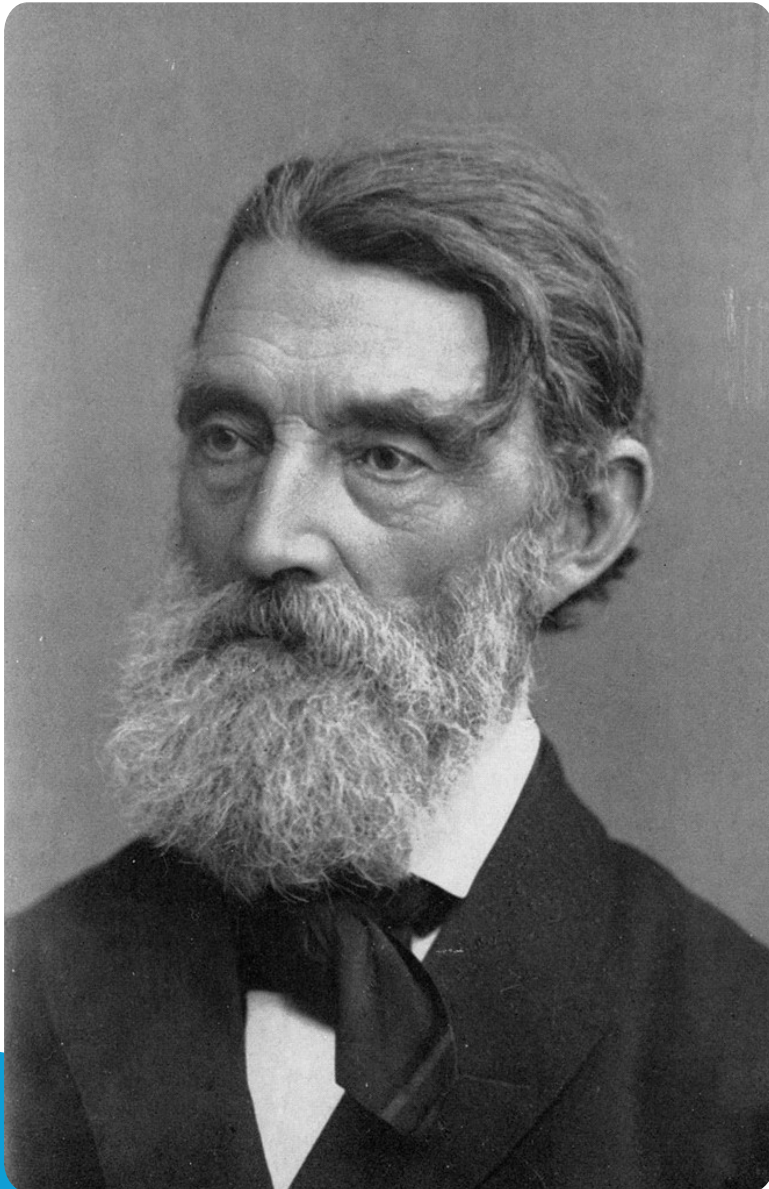
- Welhaven a Wergeland – romantismus
- Ole Bull – houslista – 1850 zakládá Det Norske Teatret – 1. divadlo v Norsku
- Jazyk stále dánština, pomalu se ale začíná vytvářet tlak na vlastní jazyk
- Univerzita v Kristianii od 1811
- Oslavy Ústavy od „boje na trhu – Torgslaget“ 17. květen 1829

Embetsmannstaten

- Stále silný vliv úředníků – pokaždé součástí vlády, sedláci je podporovali proti Švédsku, jinak se snažili prosazovat vlastní zájmy
- Král Oskar byl ochotný ustoupit tlakům Norska – větší rovnocennost – boj o vlajku a znak – Norsko nakonec získalo polovinu znaku unie
- Zrušení „Židovského paragrafu“ 1851
- Spolu se sedláky silná podpora lokálního rozvoje Norska – výstavba nových silnic a první železnice – 1854 (Christiania-Eidsvoll)
- Ke konci 60. let úředníci postupně ztrácí své výsadní postavení – vnitřní rozpory
- Sílí tlaky na opuštění linie úředníci/sedláci a na zavedení systému politických stran – Johan Sverdrup – a rozšíření volebního práva

Vznik parlamentarismu v Norsku

- Stálá snaha získat větší politickou nezávislost na Švédsku – norská vláda stále přímo podřízena králi, parlament nezávislý
- 1869 získává Storting právo setkávat se každý rok, do té doby jednou za 4 roky
- Johan Sverdrup vidí budoucnost v parlamentarismu v Norsku – nejde o moc úředníků, ale o zastávání určitého názoru, nezávisle na původu
- Nesouhlas s vládou úředníků – volby 1882 – silná podpora Sverdrupa
- První norská studentka na univerzitě v 1882
- V roce 1884 Sverdrup jmenován premiérem – vznik parlamentarismu, založení prvních politických stran – Venstre a Høyre
- Volby do parlamentu – rozšiřování volebního práva – 1860 cca 8 % populace, roku 1884 se rozšiřuje volební právo pro větší množství plátců daní, právo volit pro všechny muže v 1898

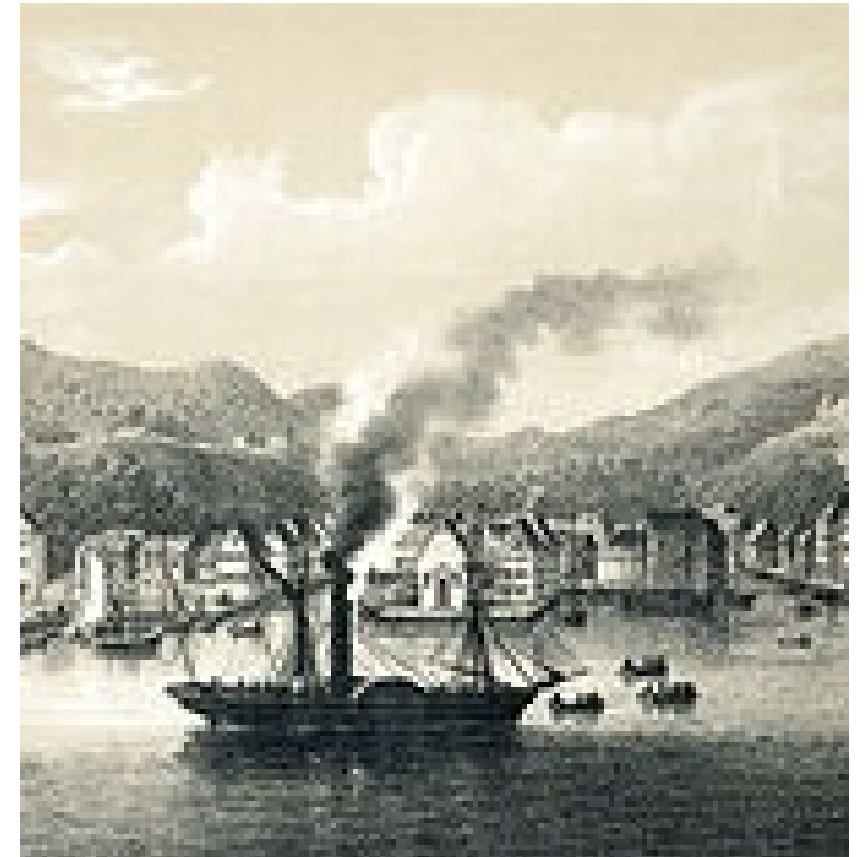
Dělnické hnutí

- Marcus Thrane – první dělnické hnutí v Norsku po evropských událostech 1848
- Snaha o rozšíření volebního práva, zrovnoprávnění vzdělávání, zřízení spořicíh bank pro chudší – za účelem zvýšení finanční gramotnosti
- Thrane od roku 1849 shání podporu pro své přesvědčení – v roce 1851 přes 30 000 členů
- Hlavní centrum na východě Norska kolem Oslo, Drammen – proti vůli státu, 1855 zatčení za šíření revolučních myšlenek
- Thranebevegelsen – hnutí rozpuštěno, přišlo příliš brzy? Pomalá industrializace v Norsku, málo dělníků, hlavně rolníci, nespokojení dělníci a chudí mohli velmi snadno emigrovat do USA, k čemuž docházelo ve velké míře
- Až v roce 1887 vzniká dělnická socialistická Arbeiderpartiet

Industrializace

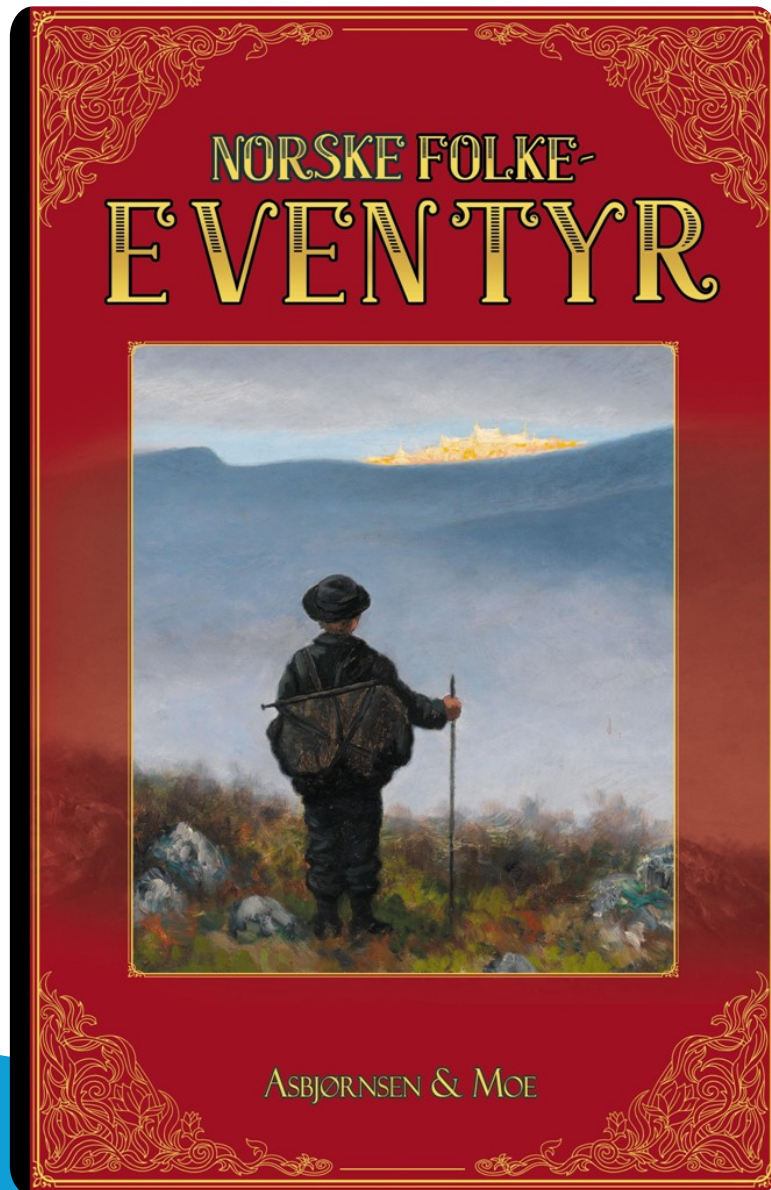
- Po ekonomických krizích z první poloviny 19. století se země v polovině století vzpamatovává
- Technologický rozvoj – železnice – zmenšení vzdáleností, větší množství informací pro všechny
- Do 1850 Nárůst počtu obyvatelstva o 50 % - skoro na 1,5 milionu, v 1865 1,75 milionu, 75 % na venkově
- Rozvoj měst – s příchodem obyvatelstva z venkova, kde ubývalo volné půdy
- Rozvoj obchodu a dílen, rostoucí export – lodě a vybavení, ryby, dřevo
- Rozvoj zemědělství – brambory – větší využívání koňů – pluhy, stroje, atd., opětovný nárůst produkce dřeva
- Rozvoj obchodní a přepravní flotily – 1870 třetí největší nákladní flotila na světě – plachetnice, s příchodem parolodí problém pro norskou flotilu a ekonomické komplikace měst na jihu Norska, závislých na stavbě dřevěných lodí
- Růst HDP – ke konci 19. století na úrovni Dánska, před Švédskem
- V roce 1880 1000 km železnic, pravidelná lodní doprava podél pobřeží, poštovní lodě

Emigrace (do USA)

- Mezi lety 1830 a 1920 více než 800 000 do Ameriky (a pár jiných zemí)
- Část se vrátila zpět, ale Norsko bylo po Irsku zemí s největší emigrací v Evropě
- Naprosté minimum političtí nebo náboženští emigranti
- Americký středozápad

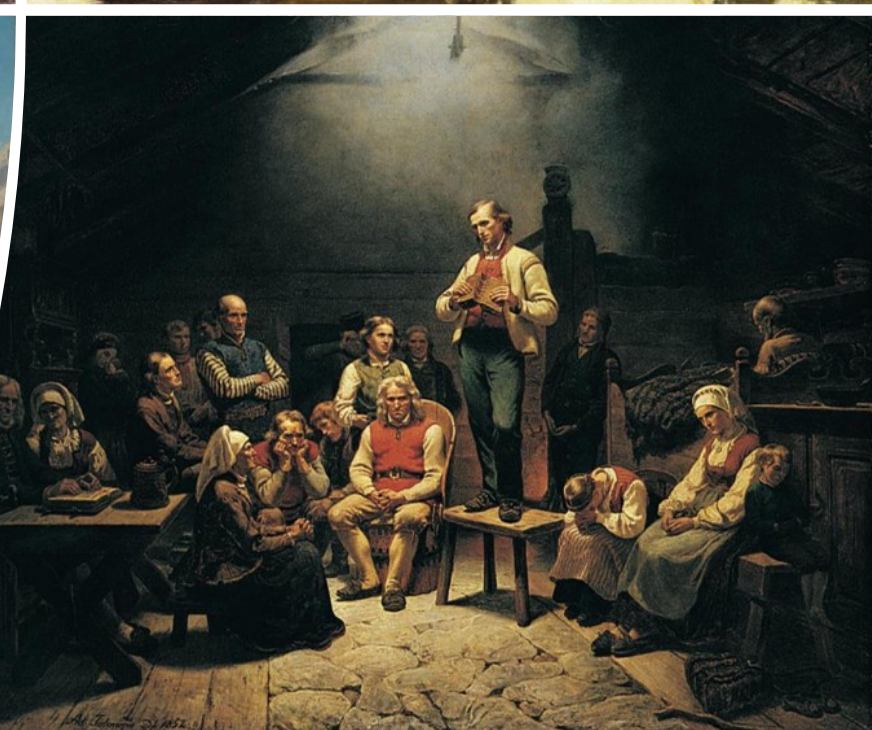

Národní obrození

- Po odklonu od Dánska snaha o znovuobjevení vlastní historie – pověsti, pohádky, ságy
- V polovině století vychází sbírka pohádek Asbjørnsena a Moe Norske folkeeventyr – na základě ústní tradice
- Ivar Aasen znovuobjevuje původní norštinu – sepisuje jednotlivé dialekty – vznik landsmålet (nynorsk)
- Důležité postavení Telemarku – zdroj velké části pohádek, opravdový venkov, ale blízko civilizace
- Národní romantismus

Umění po 1850

- Silné ovlivnění národním obrozením
- Malíři zachytávají „krásy norského venkova“
- Adolph Tidemand, Hans Gude – Düsseldorf, Mnichov, Kitty Kielland, na konci století Edvard Munch
- Edvard Grieg – Peer Gynt
- Vznik divadel v Christianii, Bergenu

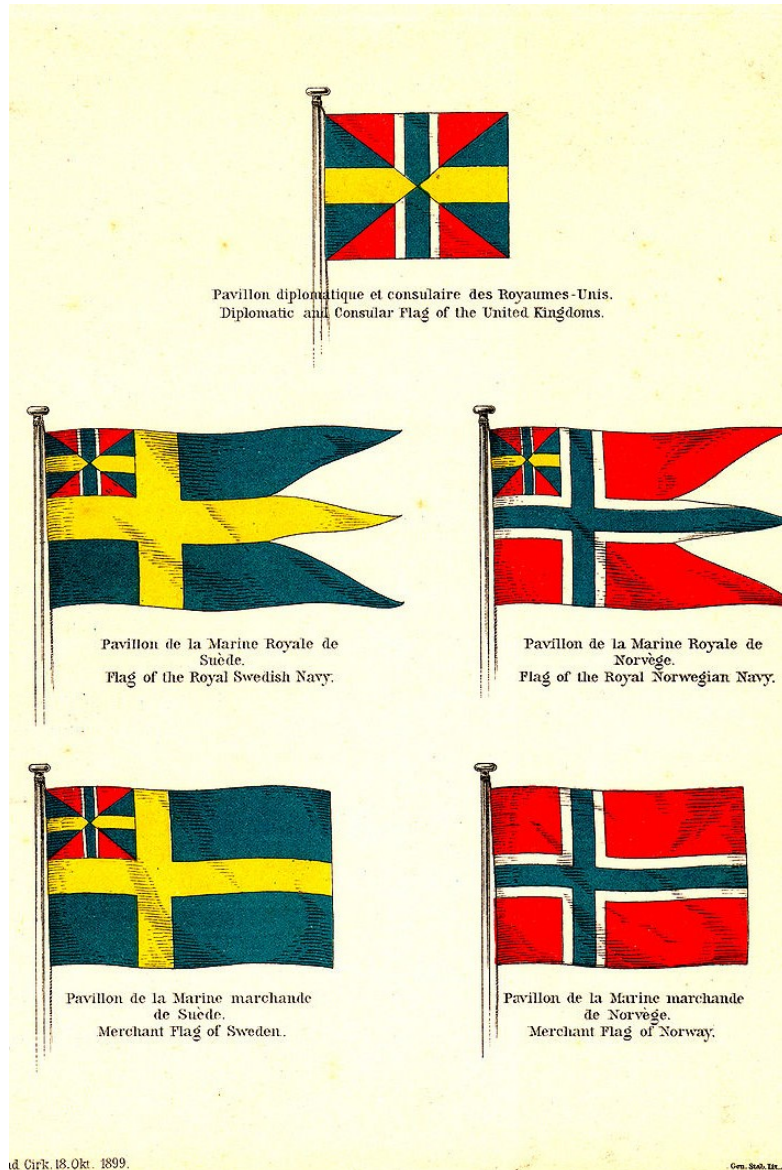

Literatura

- Henrik Ibsen
- Bjørnstjerne Bjørnson
- Camilla Collett
- Amalie Skram
- Knut Hamsun
- Sigbjørn Obstfelder

Rozpory se Švédskem

- Rostoucí národní uvědomění v Norsku, větší míra svobody a demokracie než ve Švédsku – Ústava z roku 1814 modernější než švédská
- Během 19. století řada konfliktů mezi Norskem a Švédskem – vlajka, panovníkovo veto, vláda,...
- Sílicí moc Stortingu

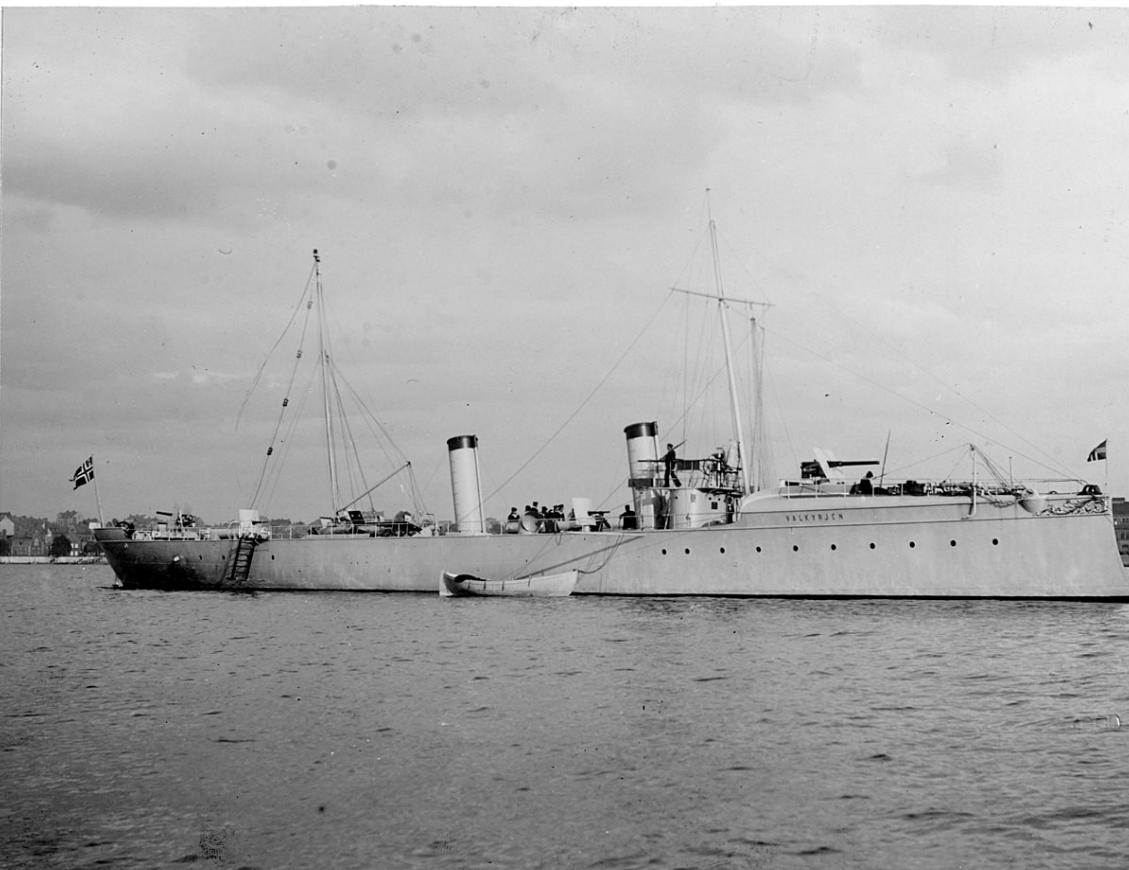
Zastoupení v zahraničí

- Norsko nemělo právo na vlastní zastoupení – konzuláty v zahraničí
- Toto právo po roce 1814 drželo Švédsko za celou unii, Norsko nesouhlasilo
- Vzhledem k velikosti norské flotily a počtu norských námořníků v zahraničí konzuláty vyhledávali hlavně Norové – snaha o modernizaci a ponorštění konzulátů
- Na konci 80. let opět snaha o změnu – konzuláty nebyly v zemích, kde je potřebovala norská flotila, byly aktivní v zemích výhodných pro Švédsko – protekcionismus
- Platba za konzuláty dle tonáže lodí – Norsko platilo výrazně víc
- Konzul x Diplomat – konzul zastupuje i obchodní zájmy, diplomat hlavně politické

Konsulatsaken

- Vlastní komise ve Stortingu za účelem nápravy zastoupení v zahraničí
- Komise a Storting přichází z požadavkem zřízení vlastní sítě konzulátů
- Švédsko ochotné vyjednávat a upravovat podmínky (je nicméně proti samostatnosti norských konzulátů) – Storting je nejednotný – stačí to?
- Venstre tlačí na Švédsko, dle krále je to ale záležitost celé unie, neměl by rozhodovat Storting – Venstre přesto prosazuje zřízení konzulátů – Švédsko vyhrožuje válkou – Venstre ustupuje
- Na přelomu století snaha o nalezení kompromisu z obou stran - neúspěch

Další konflikty

- Boj o vlajku – Storting požadoval vlastní vlajku pro Norsko, bez švédských znaků, král Oskar II vetoval v 1893 i 1896, pak už veto nemohl použít, 1898 vlastní vlajka – oslabení postavení Švédska v rámci interních konfliktů
- Vojenská otázka – Storting požadoval modernizaci norské armády, staré vojenské „struktury“ považovaly plachetnice za dostatečné – rozkol mezi armádou a Stortingem, který omezil financování armády
- Po vyhrožování válkou ze strany Švédska v 1895 změna – Storting ohromným způsobem navýšil výdaje na armádu (jen torpédoborce 20% státního rozpočtu), stavba pevností, zesílení stávajících, všeobecná modernizace

Příště? 1905...

